

Voorjaarsexcursie Pro Silva: grensoverschrijdende toekomstbomen

Pro Silva Nederland en België organiseerden dit voorjaar een gezamenlijke excursie in het teken van bosverzorging op weg naar toekomstbomen. De excursie vond plaats in het Grenspark De Zoom-Kalmthoutse Heide, een grensoverschrijdend natuurgebied gelegen tussen Bergen op Zoom en Kalmthout in België. Bijna de helft van het park bestaat uit bos van voornamelijk grove den, Corsicaanse den en Zeeden.

De excursie begon met een gemengd jong bosperceel van Zeeden, Corsicaanse den, grove den, berk en zomereik. De deelnemers hebben gezamenlijk gereconstrueerd hoe de opstand is ontstaan en vandaag de dag functioneert. Een korte samenvatting: de particuliere eigenaar besloot in 1982 na zware ijzelschade tot kaalkap. De natuurlijke verjonging was voor de Nederlandse Boswet echter onvoldoende, zodat rond 1990 aanvullend voortjes geploegd zijn die met grove den zijn ingeplant. De aanwas van de Zeeden is prima; de stammen zijn echter bochtig en de soort is gevoelig voor vorstschade. De Corsicaanse den groeit wat minder. De grove den heeft de beste stamkwaliteit (recht en fijn betakt), maar vertoont op diverse plaatsen een mindere hoogtegroeit dan de Zeeden, Corsicaanse den en berk. De zomereiken variëren van bonsai tot kleine boom; zij zijn echter bijna allemaal onderdrukt. De Belgische collega's waren aangenaam verrast over het ge-

mengde karakter en de aanwezigheid van veel lijsterbes. Zowel de Belgische als Nederlandse deelnemers waren van mening dat je met dit bos nog alle kanten op kunt.

Diverse deelnemers vinden dat de spaarzaam aanwezige grove den geholpen moet worden als kwaliteitshout een doel is. Enkele Belgische collega's zien eveneens goede potenties in de berken en willen deze vanaf nu gaan vrijstellen. Volgens hen heeft de berk een diepe en brede kroon nodig om op den duur de concurrentie met de dennen aan te kunnen.

Het natuuraspect is door de menging en de aanwezigheid van berk en zomereik behoorlijk. De meeste deelnemers verwachten dat de zomereik geleidelijk zal afnemen als er niet corrigerend wordt ingegrepen. Goed gevormde grove den kan dan direct worden begunstigd door grotere Zeedennen en zwaar betakte Corsicaanse dennen weg te nemen.

Een aantal deelnemers merkte op dat zo'n ingreep alleen maar geld kost en maatwerk vergt. Het verwijderen van alle Zeedennen en berken leidt immers tot ontmenging en is daarom ongewenst. Anderen zijn van mening dat Pro Silva meer is dan kostenminimalisatie en zijn bereid om beperkt en selectief te investeren. Volgens de Belgen is de keuze afhankelijk van het type eigenaar: privaat of overheid.

De hamvraag blijft: op dit moment wel of niet ingrijpen? De meeste deelnemers kwamen tot de conclusie dat ingrijpen nog niet nodig is. Wel moet de bosontwikkeling nauwlettend ge-

volgd worden om de grove den en zomereik substantieel te behouden. Als ingrijpen nodig is, gaat het om het selectief vrijstellen van een aantal grove dennen en zomereiken als voorlopige toekomstbomen.

Het tweede object van de ochtend was eveneens een particuliere opstand, circa 35 jaar oud, van Corsicaanse den, Zeeden en grove den. Verspreid staan er enkele onderstandige Amerikaanse eiken.

Voor sommige deelnemers was de schaarse ondergroei aanleiding om het bos als 'open' te ervaren. De bomen staan echter dicht op elkaar met kleine kroontjes als gevolg van de onderlinge concurrentie. De drie naaldboomsoorten verschillen visueel weinig van elkaar. De deelnemers waren het er allemaal over eens dat het omslagpunt ruimschoots gepasseerd is en er met netto opbrengsten gedund kan worden.

Eén van de uitgangspunten van Pro Silva is behoud van menging, wat binnen dit perceel mogelijk is door de toekomstbomen over de drie dennensoorten te verdelen. Zonder t-bomen is dat voor een blesser een moeilijke opdracht. Enkele Belgische collega's zien echter in deze exotenmenging geen meerwaarde voor natuur. Zij zijn bovendien van mening dat de onderstandige Amerikaanse eiken snel verwijderd (en ingesmeerd) moeten worden om uitzaai en concurrentie met de dennen te voorkomen.

De deelnemers onderkennen dat het aanwijzen van (te) veel toekomstbomen niet tot meer variatie zal leiden. Er staan immers veel rechte bomen met een fijne

betakking. Men wil daarom slechts een beperkt aantal toekomstbomen aanwijzen (ca. 60 tot 70) en deze stevig vrijstellen. Delen waar geen t-bomen staan blijven voor de variatie bewust ongedund of worden juist verjongd. Om verjonging te krijgen van lichtboomsoorten als berk en zomereik moeten dergelijke verjongingsplekken wel voldoende groot zijn, zeg minstens 2,5 maal de boomhoogte oftewel 14 are.

De Pro Silva deelnemers discussieerden of de dikke, zwaar betakte bomen of de dunnere als t-boom gekozen moeten worden. De meeste deelnemers zijn van mening dat de dunnere exemplaren hun kleine kronen nog aanzienlijk kunnen uitbouwen. De dunnere bomen met hun rechte stammen en fijnere betakking hebben de beste houtkwaliteitspotenties en komen dus als eerst in aanmerking als t-boom. Om de variatie te behouden, moeten echter niet alle dikke bomen weggedund worden. Enkele van deze zware jongens mogen spontaan afsterven en zo voor dik dood hout zorgen.

Gezamenlijke conclusie in deze tweede opstand; ook in deze overzichtelijke afdeling is het doordacht kiezen en vrijstellen van toekomstbomen een goed hulpmiddel om verschillende doelstellingen te realiseren.

Tijdens het middagprogramma zijn enkele bospercelen van Staatsbosbeheer bezocht. De eerste opstand was een open grove dennenperceel op een voormalig stuifzand. Het object is lange tijd niet gedund gezien de relatief kleine kronen. Vanaf het moment dat het object eigendom van Staatsbosbeheer is, zijn een aantal vrije hoogdunningen uitgevoerd. Recent zijn er met blauwe stip toekomstbomen aangegeven waarbij bomen staan geblest. Verspreid staat natuurlijke verjonging van vooral Zeeden

en een enkele Amerikaanse vogelkers. Aan een open rand staan veel berken.

De deelnemers concludeerden dat ondanks de dunningen het bos een eenvormige indruk maakt. De vrije hoogdunning is immers over het gehele perceel toegepast waarbij ook alle intermediaire en onderdrukte bomen zijn verwijderd. De resterende bomen hebben allemaal een redelijke tot goede stamkwaliteit.

Men verschilde van mening over het nut om hier alsnog toekomstbomen aan te wijzen. De wijze waarop de t-bomen gekozen zijn leverde ook discussie op. De gelijkmatige verdeling en het hoge aantal bomen (geschatte onderlinge afstand van iets meer dan 10 m.) dragen immers niet bij aan variatie. Aangezien alle bomen bijna dezelfde stamkwaliteit hebben, leveren toekomstbomen hier geen meerwaarde op ten opzichte van een vrije hoogdunning. Bij nadere analyse bleek wel dat de kronen van de grove dennen meer ruimte kunnen gebruiken. Staatsbosbeheer streeft namelijk voor deze lichtboomsoort naar minimaal 50% vrijstelling van de kroon.

De beheervisie voor Het Grenspark De Zoom-Kalmthoutse Heide streeft naar groepenkap en meer dood hout, waarvan in dit perceel nog weinig is te zien. De meeste deelnemers waren het er over eens dat de natuurwaarde toeneemt door meer structuurvariatie en dood hout. Het maken van grotere verjongingsgroepen werd geopperd, waarin ook berk en misschien zomereik zich kunnen vestigen. Extra dood hout ontstaat door groepen bomen te ringen of om te duwen. De Belgische excursiebezoekers vinden overigens dat de Nederlanders weinig geduld hebben en al snel overgaan tot kunstmatige ingrepen als ringen.

De meeste deelnemers wilden de

uithemse Zeeden niet uitbannen, noch uit het kronendak noch uit de verjonging. De soort verjongt zich immers makkelijk en blijkt ondanks zijn kromheid prima verkoopbaar. Enkele lokale beheerders zien de Zeeden zelfs als karakteristieke soort met cultuurhistorische waarde.

In het laatste object zijn al veel eerder toekomstbomen aangegeven en opgesnoeid. De deelnemers concluderen dat het hoge aantal t-bomen ervoor zorgt dat ze nu dicht bij elkaar staan. De deelnemers discussieerden of het moment van eindkap was aangebroken of dat je voorlopig nog voldoende kunt dunnen. Diverse beheerders hebben twijfels over de verkoopbaarheid van zeer grote diameters. Welke doeldiameter streef je na? Er lijkt een dilemma: wij streven naar zo dik mogelijke bomen en als wij die hebben, vinden wij het moeilijk deze te oogsten hoewel bedrijfseconomisch dat een juiste beslissing is. Ook hier werd de vraag gesteld of de dunnere bomen alsnog tot zware exemplaren kunnen uitgroeien.

De Pro Silva deelnemers stonden tot slot stil bij de bodembeschadiging door de laatste houtoogst. Is dit ongunstig voor het bosecosysteem of juist een kans voor natuurlijke verjonging? Volgend voorjaar zal de Pro Silva excursie waarschijnlijk in het teken staan van houtoogstmachines en de principes van Pro Silva.

Samenvattend; een boeiende excursie waar veel Pro Silva onderwerpen aan bod zijn gekomen. De gezamenlijke excursie van Nederlanders en Belgen zorgde voor een levendige discussie. Er wordt met andere ogen naar het bos gekeken en vanuit andere opvattingen met dat bos omgegaan. Tijdens de excursie werd in ieder geval duidelijk dat over dunning en toekomstbomen veel te discussiëren is.